
MONOGRAFIE PRAWNICZE

HOMO IURIDICUS
CZŁOWIEK
JAKO PODMIOT
PRAWA PUBLICZNEGO

TATIANA CHAUVIN

Wydawnictwo C.H.Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

TATIANA CHAUVIN • *HOMO IURIDICUS*
CZŁOWIEK JAKO PODMIOT PRAWA PUBLICZNEGO

Polecamy nasze publikacje:

**EUROPEJSKA KONWENCJA O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA
I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI Z WPROWADZENIEM, wyd. 3**

Twoje Prawo

Michał Hucal

**WOLNOŚĆ SUMIENIA I WYZNANIA W ORZECZNICTWIE
EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA**

Monografie Prawnicze

Michał Balcerzak, Sebastian Sykuna

**LEKSYKON OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA.
100 PODSTAWOWYCH POJĘĆ**

Leksykony Prawnicze

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

HOMO IURIDICUS
CZŁOWIEK
JAKO PODMIOT
PRAWA PUBLICZNEGO

TATIANA CHAUVIN

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2014

Wydawca: Aneta Flisek

Recenzent wydawniczy: prof. dr hab. Tomasz Stawecki

Publikacja dofinansowana ze środków
Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2014**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Marta Świerk
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-6131-4

ISBN e-book 978-83-255-6132-1

Spis treści

Wykaz skrótów	XI
Bibliografia	XIII
Część I. Prawo jako porządek budowany na antropologii	
Wprowadzenie	1
Rozdział I. Prawo i antropologia	17
1. <i>Homo iuridicus</i>	17
1.1. Porządek prawny a obraz człowieka	17
1.2. <i>Homo iuridicus</i> – rys historyczny.....	24
1.3. Człowiek umowy i człowiek ustawy	29
2. Wybór antropologii filozoficznej	31
2.1. Antropologia przyrodnicza i antropologia kulturowa	31
2.2. Wybór antropologii filozoficznej.....	35
3. Prawo i antropologia – stosunek dyskursów	38
4. Antropologia filozoficzna – przedmiot i rys historyczny	44
4.1. Założenia ogólne	44
4.2. Rys historyczny nurtu	49
4.2.1. Klasyczna antropologia filozoficzna	49
4.2.2. Antropologia personalistyczna	50
5. Antropologia filozoficzna a wiedza naukowa o człowieku	54
6. Koncepcja człowieka w świetle wybranych stanowisk antropologii filozoficznej	60
6.1. Uwagi ogólne	60
6.2. <i>Max Scheler</i>	65
6.3. <i>Helmuth Plessner</i>	71
6.4. <i>Arnold Gehlen</i>	75
6.5. <i>Jacques Maritain</i>	80
6.6. <i>Karol Wojtyła</i> (papież <i>Jan Paweł II</i>).....	84
Rozdział II. Prawo publiczne	91
1. Prawo publiczne i prawo prywatne	91
1.1. Idea podziału	91

1.2. Inspiracje historyczne	93
1.3. Kryteria podziału.....	98
1.3.1. Uwagi ogólne.....	98
1.3.2. Kryterium podmiotowe (organiczne)	101
1.3.3. Kryterium podrzędności (równorzędności).....	104
1.3.4. Kryterium celowościowe (interesu)	106
2. Sfera publiczna i sfera prywatna	109
2.1. Upadek <i>polis</i> według <i>Hannah Arendt</i>	113
2.2. Teoria społeczna <i>Jürgena Habermasa</i> – wybrane twierdzenia.....	116
2.3. Wnioski.....	119
3. Prawo publiczne.....	121
3.1. Znaczenie określenia „publiczne”	121
3.2. Prawo publiczne	126
3.2.1. Tożsamość prawa publicznego	128
3.2.2. Gałęzie prawa publicznego	132
3.2.2.1. Prawo konstytucyjne	135
3.2.2.2. Prawo administracyjne	140
3.2.2.3. Prawo karne.....	145
Rozdział III. Podmiotowość prawna człowieka	152
1. Wybrane koncepcje podmiotowości – rys filozoficzny	152
2. Podmiotowość antropologiczna	160
2.1. Wyróżniki człowieczeństwa w perspektywie podmiotowości antropologicznej.....	167
2.2. Podmiotowość obiektywna i podmiotowość subiektywna – ich użyteczność dla prawa.....	171
2.3. Osobowy charakter człowieka jako podstawa podmiotowości antropologicznej.....	179
3. Podmiotowość prawna człowieka.....	184
3.1. Charakterystyka podmiotu prawa	184
3.2. Prawo do podmiotowości prawnej jako prawo podmiotowe.....	193
3.3. Formalnoprawne warunki podmiotowości prawnej	200
3.3.1. Uznanie przez społeczność warunkiem podmiotowości prawnej?	200
3.3.2. Formalne warunki podmiotowości w polskim prawie	202
3.3.2.1. Ewidencja ludności.....	203
3.3.2.2. Akta stanu cywilnego. Zmiana imion i nazwisk	204
3.3.2.3. Prawo do obywatelstwa i status obywatela	210
3.3.2.4. Ochrona danych osobowych	215
3.4. Prawo podmiotowe.....	217

3.4.1. Publiczne prawa podmiotowe	223
3.4.2. Publiczne prawa podmiotowe w Konstytucji RP	227
3.4.3. Publiczne prawa podmiotowe a prawa człowieka	230
3.5. Pojęcie stosunku prawnego i sytuacji prawnej.....	234
3.5.1. Publiczne prawa podmiotowe jako sytuacje prawne	238
4. Podmiotowość, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych osób fizycznych – relacja pojęć	244
4.1. Podmiotowość cywilnoprawna <i>nasciturusa</i> ?	249
Część II. Wyróżniki antropologiczne i prawo publiczne	
Rozdział IV. Godność człowieka jako źródło podmiotowości prawnej	253
1. Godność – ujęcie antropologiczne i jego użyteczność dla prawa	253
2. Filozoficzne ujęcie godności a wyzwania wynikające z postępu naukowego.....	258
3. Treść zasady godności ludzkiej.....	263
4. Godność jako kategoria konstytucyjna	268
4.1. Uwagi ogólne	268
4.2. Charakter prawny normy art. 30 Konstytucji RP	270
4.3. Godność jako źródło podmiotowości prawnej.....	271
4.4. Charakter idei godności w Konstytucji RP	276
4.5. Godność człowieka jako źródło wolności i praw człowieka i obywatela.....	280
5. Znaczenie i gwarancje godności w prawie karnym.....	284
5.1. Godność człowieka jako sprawcy.....	285
5.1.1. Kara jako problem antropologiczny, społeczny i prawny	285
5.1.2. Poszanowanie godności sprawcy na gruncie prawa karnego	287
5.2. Naruszenie godności działaniem bezprawnym (godność ofiary)	291
6. Prawo administracyjne a godność człowieka.....	296
Rozdział V. Cieleśność	306
1. Wybrane stanowiska antropologii filozoficznej w kwestii cieleśności człowieka	306
1.1. Klasyczna antropologia filozoficzna.....	310
1.1.1. Dualizm czy jedność – problem cieleśności w koncepcji <i>Schelera</i>	310
1.1.2. <i>Arnold Gehlen</i> i koncepcja istoty naznaczonej brakiem	311
1.1.3. <i>Helmuth Plessner</i> – ciało jako medium człowieczeństwa	312
1.2. Ciało w ujęciu personalistów	314
2. Ciało ludzkie w obliczu zagrożeń – aspekty etyczne i prawne	318

5.1.5. Karygodność czynu.....	417
5.1.6. Zasada winy.....	419
Rozdział VII. Uspołecznienie	421
1. Prawo publiczne jako treść i granica przestrzeni uspołecznienia.....	421
2. Mowa (język) a uspołecznienie.....	424
3. Uspołecznienie w ujęciu antropologii filozoficznej.....	428
3.1. Zasada autonomii i zasada wzajemności jako moralne podstawy życia uspołecznionego.....	430
3.2. Wspólnota jako etyczny wymiar uspołecznienia	435
3.2.1. Zasada solidarności <i>Maxa Schelera</i>	437
3.2.2. Idea uczeństwa <i>Karola Wojtyły</i>	439
3.2.3. Humanizm integralny <i>Jacquesa Maritaina</i>	444
3.2.4. Wspólnota, społeczeństwo i prawo w ujęciu <i>Helmutha Plessnera</i>	446
4. Zasada uspołecznienia i dobro wspólne w prawie pozytywnym	449
4.1. Zasada solidarności	449
4.2. Dobro wspólne i interes publiczny.....	453
4.2.1. Dobro wspólne jako kategoria prawa publicznego	454
4.2.1.1. Próba definicji.....	454
4.2.1.2. Dobro wspólne jako kategoria konstytucyjna.....	458
4.2.1.3. Dobro wspólne jako przedmiot ochrony norm prawnokarnych.....	463
4.2.1.4. Dobro wspólne jako kategoria prawa administracyjnego	465
4.2.2. Interes publiczny.....	468
5. Uspołecznienie jako źródło ograniczeń dla praw człowieka	471
5.1. Ograniczenie wolności i praw w międzynarodowym prawie praw człowieka – zasady ogólne.....	472
5.2. Ograniczanie praw i wolności w regulacjach konstytucyjnych.....	474
5.2.1. Przepis art. 31 ust. 3 jako <i>lex generalis</i>	477
5.2.2. Formalne i materialne przesłanki stosowania ograniczeń.....	479
5.2.2.1. Przesłanki formalne.....	479
5.2.2.2. Zasada proporcjonalności (test konieczności).....	481
5.2.2.3. Przesłanki materialne.....	484
5.2.3. Koncepcja istoty poszczególnych praw i wolności jako granica ograniczeń	494
Podsumowanie – podmiotowość prawna człowieka jako kryterium <i>summa divisio</i>	496
Indeks rzeczowy	503

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

MPPOiP	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 zał.)
EKPC	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.) – Europejska Konwencja Praw Człowieka
EKB	Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie (Europejska Konwencja Bioetyczna)
KPD	Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.)
MPPGSiK	Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169 zał.)
EKS	Europejska Karta Społeczna sporządzona w Turynie dnia 18 października 1961 r. (Dz.U. z 1999 r. Nr 8, poz. 67 ze zm.)
KPA	ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 267 ze zm.)
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 788 ze zm.)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 121)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.)
PrASC	ustawa z 29.9.1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264 ze zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)

PomSpołU ustawa z 12.3.2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 182 ze zm.)

2. Czasopisma, orzecznictwo

CBOSA Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych

KPPubl. Kwartalnik Prawa Publicznego

PiP Państwo i Prawo

Prok. i Pr. Prokuratura i Prawo

Prz. Sejm. Przegląd Sejmowy

PS Przegląd Sądowy

RPEiS Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny

SP Studia Prawnicze

ZNUJ Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

3. Inne

ETPC Europejski Trybunał Praw Człowieka

Bibliografia

- Adamiak B., Borkowski J.*, Postępowanie administracyjne i sądowno administracyjne, Warszawa 2003
- Aleksy R.*, Teoria praw podstawowych, tłum. *B. Kwiatkowska, J. Zajadło*, Warszawa 2010
- Amselek P.*, Les fondements ontologiques de la théoretique juridique, Archives de Philosophie Du Droit, 1985, z. 29
- Andrejew I.*, Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie, Warszawa 1988
- Anzenbacher A.*, Wprowadzenie do etyki, tłum. *J. Zychowicz*, Kraków 2008
- Anzenbacher A.*, Wprowadzenie do filozofii, tłum. *J. Zychowicz*, Kraków 2003
- Apel K.-O.*, L'„a priori” du corps dans le problème de la connaissance, Paris 2005
- Araszkiewicz M., Gizbert-Studnicki T.*, Teoria praw podstawowych Roberta Alexy'ego, Prz. Sejm. 2011, Nr 3
- Arendt H.*, Kondycja ludzka, tłum. *A. Łagodzka*, Warszawa 2000,
- Arendt H.*, Korzenie totalitaryzmu, tłum. *D. Grinberg*, Warszawa 2012
- Arendt H.*, O przemocy. Nieposłuszeństwo obywatelskie, tłum. *A. Łagodzka*, Warszawa 1998
- Arystoteles*, Polityka, tłum. *L. Piotrowicz*, Warszawa 2004
- Austin J. L.*, Jak czynić rzeczy za pomocą słów, [w:] Mówienie i poznawanie, Rozprawy i wykłady, Warszawa 1993
- Bachmat P.*, Uwagi na temat horyzontalnego oddziaływania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, PiP 2001, z. 10
- Balcerzak M., Sykuna S.*, Leksykon praw człowieka. 100 podstawowych pojęć, Warszawa 2010
- Balaban A.*, Polskie problemy ustrojowe (Konstytucja, źródła prawa, samorząd terytorialny, prawa człowieka), Kraków 2003
- Banaszak B.*, Prawa człowieka i obywatela w nowej konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Prz. Sejm. 1997, Nr 5
- Banaszak B.*, Prawo konstytucyjne, Warszawa 2008
- Barankiewicz T.*, Filozoficzne uzasadnienie praw człowieka w kontekście procesu globalizacji, [w:] *J. Stelmach* (red.), Filozofia prawa wobec globalizmu, Kraków 2003
- Barankiewicz T.*, W poszukiwaniu modelu standardów etycznych administracji publicznej w Polsce, Lublin 2013
- Barańska E.*, Ryzyko bycia publicznego, [w:] *J. Hudzik, W. Woźniak* (red.), Sfera publiczna. Kondycja, przejawy, przemiany, Lublin 2006
- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M.*, Historia ustroju i prawa polskiego, Warszawa 1998
- Barker Ch.*, Studia kulturowe. Teoria i praktyka, tłum. *A. Sadza*, Kraków 2005
- Barth G.*, Pojęcie i rozwój personalizmu, <http://hosting0800050.az.pl/personalizm/?p=142>
- Bartnik Cz.*, Personalizm uniwersalistyczny, Personalizm 2002, Nr 2
- Bator A. i in.*, Wprowadzenie do nauk prawnych. Leksykon tematyczny, Warszawa 2006

- Bauman Z.*, Prywatne zgryzoty na miejskim rynku, [w:] *J. P. Hudzik, W. Woźniak* (red.), Sfera publiczna. Kondycja, przejawy, przemiany, Lublin 2006
- Bauman Z.*, Społeczeństwo w stanie obłączenia, Warszawa 2006
- Bąkowski T.*, Administracyjnoprawna sytuacja jednostki w świetle zasady pomocniczości, Warszawa 2007
- Beccaria C.*, O przestępstwach i karach, Warszawa 1959
- Bekrycht T.*, Aprioryczność prawa. Ontologia prawa w fenomenologii Adolfa Reinacha, Warszawa 2009
- Benhabib S.*, Trzy modele przestrzeni publicznej, tłum. *A. Ostolski*, Krytyka Polityczna 2003, Nr 3
- Benveniste E.*, O subiektywności w języku, [w:] *J. Bartmiński, A. Pajdzińska* (red.), Podmiot w języku i kulturze, Lublin 2008
- Berlin I.*, Cztery eseje o wolności, Warszawa 1994
- Bernard A.*, Antropologia, Warszawa 2006
- Bieńkowska E.*, Sytuacja ofiar przestępstw w postępowaniu karnym w świetle standardów Unii Europejskiej, SP 2001, Nr 3–4
- Biesaga T.*, Karta Pracowników Służby Zdrowia, Medycyna Praktyczna 2006, Nr 10
- Bioy X.* (red.), L'Identite du droit public, Toulouse 2011
- Bioy X.*, Le droit a la personnalite juridique, [w:] *X. Bioy* (red.), La personnalite juridique, Toulouse 2013
- Bioy X.*, Le concept de personne humaine en droit public. Recherche sur le sujet des droits fondamentaux, Paris 2003
- Blus P.*, Godność i idea godności a roszczenia nauki, [w:] *E. Podrez, T. Stawecki* (red.), *P. Smulska* (współpr.), Badania nad embrionami ludzkimi w świetle etyki i prawa, Warszawa 2012
- Bobryk J.*, Twardowski. Teoria działania, Warszawa 2001
- Böckenforde E.-W.*, Wizerunek człowieka w świetle dzisiejszego porządku prawnego, [w:] *K. Michalski* (red.), Człowiek w nauce współczesnej. Rozmowy w Castel Gandolfo, Kraków 2006
- Boć J.*, Administracja publiczna, Kolonia Limited 2003
- Boć J.*, Obywatel wobec ingerencji współczesnej administracji, Wrocław 1985
- Boć J.* (red.), Prawniczy słownik wyrazów trudnych, Wrocław 2005
- Boć J.* (red.), Prawo administracyjne, Wrocław 1993
- Boć J.* (red.), Prawo administracyjne, Wrocław 2007
- Bodnar A.*, Obywatelstwo wielopoziomowe. Status jednostki w europejskiej przestrzeni konstytucyjnej, Warszawa 2008
- Bogucka I.*, Funkcje prawa. Analiza pojęcia, Kraków 2000
- Böhme G.*, Antropologia filozoficzna. Ujęcie pragmatyczne, tłum. *P. Domański*, Warszawa 1998
- Bojanowski E., Żukowski K.* (red.), Leksykon prawa administracyjnego. 100 podstawowych pojęć, Warszawa 2009
- Boratyńska M.*, Wolny wybór. Gwarancje i granice praw pacjenta do samodecydowania, Warszawa 2012
- Bosek L.*, Gwarancje godności ludzkiej i ich wpływ na polskie prawo cywilne, Warszawa 2012

- Breczko A.*, Podmiotowość prawna człowieka w warunkach postępu biotechnomedycznego, Białystok 2011
- Broekman J. M.*, Droit et anthropologie, Paris-Bruxelles 1993
- Bronk A.*, Kategoria godności w świetle hermeneutyki, *Analiza i Egzystencja* 2012, Nr 19
- Brożek B.*, Pojęcie osoby w dyskusjach bioetycznych [w:] *J. Stelmach i in.*, Paradoxy bioetyki prawniczej, Warszawa 2010
- Brzozowski W.*, Konstytucyjna zasada dobra wspólnego, *PiP* 2006, z. 11
- Buczyńska-Garewicz H.*, Scheler a filozofia wartości, [w:] *M. Scheler*, Resentyment a moralność, tłum. *J. Garewicz*, Warszawa 1977
- Buonomo V.*, Integracja europejska a ochrona praw podstawowych: prawno-instytucjonalne ujęcie tożsamości, *Społeczeństwo* 2002, Nr 3–4
- Burda A.*, Polskie prawo państwowe, Warszawa 1965
- Buttiglione R.*, Kilka uwag o sposobie czytania „Osoby i czynu”, [w:] *K. Wojtyła*, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2011
- Cabrillac R., Frison-Roche M-A., Revet T.* (red.), *Libertes et droits fondamentaux*, Paris 2010
- Cackowski Z.*, Człowiek jako podmiot działania praktycznego i poznawczego, Warszawa 1979
- Carty A.*, Le siècle des Lumières, la Révolution et la mort de l'Homme. Une approche post-moderne du droit, *Droit et Societe* 1989, Nr 13
- Cayla O., Thomas Y.*, Du droit de ne pas naitre. A propos de l'affaire Perruche, Paris 2002
- Chauvin T., Chauvin P.*, Prawo wobec badań nad embrionami ludzkimi: francuskie doświadczenia bioetyczne, [w:] *E. Podrez, T. Stawecki* (red.), *P. Smulska* (współ.), *Badania nad embrionami ludzkimi w świetle etyki i prawa*, Warszawa 2012
- Chauvin T.*, Czy możliwa jest bezstronność prawodawcy?, *KPPubl.* 2007, Nr 4
- Chauvin T.*, Sądowe i administracyjne stosowanie prawa, [w:] *M. Szyszkowska* (red.), *Pokój i demokracja*, Warszawa 2009
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P.*, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2012
- Chauvin T.*, Umowy prawotwórcze jako umowy prawa publicznego, *KPPubl.* 2003, Nr 2
- Chemillier-Gendreau M.*, *Introduction generale au droit*, Paris 1990
- Chevalier J.*, *Variations autour de l'idéologie de l'intérêt général*, Paris 1978
- Chłap Z.*, O odpowiedzialności za wdrażanie badań naukowych, *Ethos* 1998, Nr 4
- Chmaj M.*, Godność człowieka jako źródło jego wolności i praw, [w:] *M. Chmaj i in.*, *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce. Zasady ogólne*, Kraków 2002
- Ciepiły F.*, Kara kryminalna i jej wykonanie, [w:] *A. Grześkowiak* (red.), *Zagadnienia prawa karnego na tle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2006
- Cieślak M.*, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994
- Cieślak M.*, Zasada humanizmu jako naczelną dyrektywę w sferze polskiego prawa karnego, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego, Prawo* 1985, Nr 14
- Cieślak Z. i in.*, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1997
- Cieślak Z.*, *Umowa administracyjna w państwie prawa*, Kraków 2004
- Cieślak Z., Jagielski J., Lang J., Szubiakowski M., Wierzbowski M., Wiktorowska A.*, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1997

- Complak K.*, O prawidłowe pojmowanie godności osoby ludzkiej w porządku RP, [w:] *B. Banaśzak, A. Preisner* (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002
- Complak K.*, Uwagi o godności człowieka oraz jej ochrona w świetle nowej Konstytucji, *Prz. Sejm.* 1998, Nr 5
- Cybuchowski Z.*, *Encyklopedia podręczna prawa publicznego (konstytucyjnego, administracyjnego i międzynarodowego)*, Warszawa 1926–1930
- Czajkowska A., Pachniewska E.*, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011
- Czarny P.*, Konstytucyjne pojęcie godności człowieka a rozumienie godności w polskim języku prawnym, [w:] *K. Complak* (red.), *Godność człowieka jako kategoria prawa*, Wrocław 2001
- Czerniak S., Lorenz, Plessner, Habermas.* Dylematy antropologiczne filozofii współczesnej, Toruń 2002
- Czerniak S.*, Kontyngencja, tożsamość, człowiek. *Studia z antropologii filozoficznej XX wieku*, Warszawa 2006
- Czerniak S.*, Pomędzy Szkołą Frankfurcką a postmodernizmem. Antropologia filozoficzna Gernota Böhmego na tle klasycznych stanowisk antropologii filozoficznej XX wieku, [w:] *G. Böhme*, *Antropologia filozoficzna*, tłum. *P. Domański*, Warszawa 1998
- Czerniak S., Węgrzecki A.*, Wstęp do: *M. Scheler*, *Pisma z antropologii filozoficznej i teorii wiedzy*, tłum i red. *S. Czerniak, A. Węgrzecki*, Warszawa 1987
- Czerniak S.*, Wstęp. Niemiecka antropologia filozoficzna XX wieku. *Klasyki i wątki współczesne*, [w:] *S. Czerniak, J. Rolewski* (red.), *Antropologia filozoficzna. Studia z filozofii niemieckiej*, t. 4, Toruń 2004
- Daniluk P.* (red.), *Leksykon prawa karnego – część ogólna. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2011
- David R.*, *Prawo francuskie. Podstawowe dane*, tłum. *K. Piasecki*, Warszawa 1965
- Tocqueville A. de.* *O demokracji w Ameryce*, tłum. *B. Janicka, M. Król*, t. 1, Kraków–Warszawa 1996
- Dec I.*, *Personalizm w filozofii (próba systematyzacji)*, [w:] *M. Rusecki* (red.), *Personalizm polski*, Lublin 2008
- Deliège R.*, *Historia antropologii. Szkoły, autorzy, teorie*, Warszawa 2011
- Delsol Ch.*, *Czym jest człowiek. Kurs antropologii dla niewtajemniczonych*, Kraków 2011
- Delvolve P.*, *Droit public de l'économie*, Paris 1998
- Dercz M.* (red.), *Izdebski H., Rek T.*, *Prawo publiczne ochrony zdrowia*, Warszawa 2013
- Descartes R.*, *Listy do księżniczki Elżbiety*, tłum. *J. Kopania*, Warszawa 1995
- Deumier P.*, *Introduction générale au droit*, Paris 2011
- Dębski R.* (red.), *System Prawa Karnego*, t. 3, *Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, Warszawa 2013
- Dmowski S., Rudnicki S.*, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2011
- Dudek D., Husak Z., Kowalski G., Lis W.*, *Konstytucyjny system organów państwa*, Warszawa 2013

- Duniewska Z.*, Polisemia godności w terminologii prawnej, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2005, t. LXXI
- Duniewska Z.*, Poszanowanie i ochrona godności człowieka w działaniach podmiotów administrujących, *Ius et Administratio* 2005, Nr 4
- Duniewska Z.*, *Jaworska-Dębska B.*, *Michalska-Badziak R.*, *Olejniczak-Szałowska E.*, *Stahl M.*, Prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie, Warszawa 2004
- Dutkiewicz P.*, Problem aksjologicznych podstaw prawa we współczesnej polskiej filozofii i teorii prawa, Kraków 1996
- Dworkin R.*, Biorąc prawa poważnie, tłum. *T. Kowalski*, Warszawa 1998
- Dybel P.*, Granice rozumienia i interpretacji. O hermeneutyce Hansa-Georga Gadamera, Kraków 2004
- Działocha K.*, Ustawa w systemie źródeł prawa, [w:] *J. Trzcíński* (red.), Postępowanie ustawodawcze w polskim prawie konstytucyjnym, Warszawa 1994
- Ebeling G.*, Przyczynek do definicji człowieka, [w:] *H.-G. Gadamer i in.*, Człowiek w nauce współczesnej. Rozmowy w Castel Gandolfo, Kraków 2006
- Edelman B.*, *La personne en danger*, Paris 1999
- Edelman B.*, *Ni chose ni personne. Le corps humaine en question*, Paris 2009
- Edelman B.*, *Quand les juristes inventent le reel*, Paris 2007
- Ferber R.*, Podstawowe pojęcia filozoficzne, tłum. *L. Kusak*, *A. Węgrzecki*, Kraków 2008
- Ferry L.*, *Vincent J.-D.*, Co to jest człowiek?, tłum. *M. Milewska*, Warszawa 2003
- Filar M.*, Lekarskie prawo karne, Kraków 2000
- Filar M.*, Przepięstwa przeciwko wolności, [w:] *M. Filar* (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2008
- Filek J.*, Filozofia odpowiedzialności XX wieku, Kraków 2003
- Filipek J.*, Prawo administracyjne. Instytucje ogólne, Kraków 1995
- Finnis J.*, Prawo naturalne i uprawnienia naturalne, tłum. *K. Lossman*, Warszawa 2001
- Fischer J.*, *Hermann K.*, *Schupp C.*, O myśli Helmutha Plessnera, tłum. *E. Paczkowska-Łągowska*, www.helmuth-plessner.de/seiten/seite.php?layout=bildhome&inhalt=pol
- Fischer J.*, Poślowie, [w:] *H. Plessner*, Granice wspólnoty. Krytyka radykalizmu społecznego, tłum. *J. Merecki*, Warszawa 2008
- Foucault M.*, Historia seksualności, Warszawa 1995
- Foucault M.*, Porządek dyskursu, tłum. *M. Kozłowski*, Gdańsk 2002
- Foucault M.*, Trzeba bronić społeczeństwa. Wykłady w Collège de France, 1976, Warszawa 1998
- Freeman M.*, Prawa człowieka, Warszawa 2007
- Fukuyama F.*, Koniec człowieka. Konsekwencje rewolucji biotechnologicznej, tłum. *B. Pietrzyk*, Kraków 2004
- Fuller L.L.*, Moralność prawa, Warszawa 2004
- Gadacz T.*, Historia filozofii XX wieku, t. 1, Kraków 2009
- Galarowicz J.*, Blask godności. O etyce Karola Wojtyły i nie tylko, Kęty 2005
- Gałązka M.*, Prawnokarna ochrona ludzkiego embrionu in vitro, *Pr. i Prok.* 2007, Nr 5

- Galęzka M., Prawo karne wobec rozwoju biomedycyny na tle nauczania Jana Pawła II, [w:] A. Grześkowiak (red.), Zagadnienia prawa karnego na tle nauczania Jana Pawła II, Lublin 2006
- Gałkowski J. W., Filozofia a życie publiczne, [w:] J. P. Hudzik, W. Woźniak, Sfera publiczna. Kondycja, przejawy, przemiany, Lublin 2006
- Garlicki L. (red.), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2003
- Garlicki L. (red.), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2005
- Garlicki L. (red.), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2007
- Garlicki L., Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 1998
- Garlicki L., Prawo do życia w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Gdańskie Studia Prawnicze 2004, t. XII
- Gardocki L., Prawo karne, Warszawa 2011
- Gehlen A., Ekspozycja kilku problemów ducha, [w:] S. Czerniak, J. Rolewski (red.), Antropologia filozoficzna. Studia z filozofii niemieckiej, t. 4, Toruń 2004
- Gehlen A., Obraz człowieka: podwójne zamierzenie antropologii, Studia Filozoficzne 1983, Nr 8–9
- Gehlen A., W kręgu antropologii i psychologii społecznej. Studia, tłum. K. Krzemieniowa, Warszawa 2001
- Gizbert-Studnicki T., Język prawny a obraz świata, [w:] G. Skąpska i in. (red.), Prawo w zmieniającym się społeczeństwie, Kraków 1992
- Gizbert-Studnicki T., Grabowski A., Normy programowe w konstytucji, [w:] J. Trzeciński (red.), Charakter i struktura norm konstytucji, Warszawa 1997
- Głombik Cz., Osoba i kultura w filozoficznej wizji Jacques'a Maritaina, [w:] Z. Kuderowicz (red.), Filozofia XX wieku, Warszawa 2002
- Gołąb R., Problematyka ograniczenia zakresu zdolności prawnej, [w:] E. Gniewek (red.), Podmiotowość cywilnoprawna w polskim prawie. Wybrane zagadnienia, Prawo CCCIV, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008
- Gounelle M., Introduction au droit public. Institutions. Fondements. Sources, Paryż 1989
- Górowski W., Przeprowadzenie handlu ludźmi, PiP 2007, z. 12
- Górski A. (red.), Leksykon prawa medycznego. 100 podstawowych pojęć, Warszawa 2012
- Gręźlikowski J., Prawne i teologiczno-moralne aspekty transplantacji, http://drugieserce.jaw.pl/przeszczepy_narzadow/?pl_prawne-i-teologiczno-moralne-aspekty-transplantacji
- Gronowska B., Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, [w:] B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, Prawa człowieka i ich ochrona, Toruń 2010
- Grzegorzczak Ch., Le rôle du performatif dans le langage du droit, Archives de Philosophie du droit, Le langage du droit 1974, t. XIX
- Grześkowiak A. (red.), Prawo karne, Warszawa 2011
- Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2012
- Grzybowski J., Człowiek jako osoba w metafizyce św. Tomasza z Akwinu, Warszawskie Studia Teologiczne 2003, t. XVI
- Grzybowski S. (red.), System Prawa Cywilnego, t. 1, Część ogólna, Ossolineum 1985
- Grzymkowska M., Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie, http://www.hfhrpol.waw.pl/precedens/images/stories/konwencja_overview.pdf

- Gudowski J.*, Pełnomocnictwo procesowe na tle podziału prawa na publiczne i prywatne, http://www.ksiegarnia.lexisnexis.pl/gfx/lexisnexis/userfiles/files/pełnomocnictwo_procesowe_na_tle_podziału_prawa_.pdf i cytowana tam literatura
- Habermas J.*, Faktyczność i obowiązywanie. Teoria dyskursu wobec zagadnień prawa i demokratycznego państwa prawnego, Warszawa 2005
- Habermas J.*, Przyszłość natury ludzkiej. Czy zmierzmy do eugeniki liberalnej?, tłum. *M. Łukasiewicz*, Warszawa 2003
- Habermas J.*, Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej, tłum. *W. Lipnik, M. Łukasiewicz*, Warszawa 2007
- Habermas J.*, Teoria działania komunikacyjnego, tłum. *A. M. Kaniowski*, t. 2, Warszawa 2002
- Haeflner G.*, Wprowadzenie do antropologii filozoficznej, Kraków 2006
- Hart H. L. A.*, Pojęcie prawa, Warszawa 1998
- Hartman J.* (red.), Słownik filozofii, Kraków 2004
- Hartman J.*, Wstęp do filozofii, Warszawa 2006
- Hartmann N.*, Najważniejsze problemy etyki, Znak 1974, Nr 11
- Hartmann N.*, Nowe drogi ontologii, tłum. *L. Kopciuch, A. Mordka*, Toruń 1998
- Hauser R., Niewiadomski Z., Wróbel A.* (red.), System Prawa Administracyjnego, t. 1, Instytucje prawa administracyjnego, Warszawa 2010
- Hauser R., Niewiadomski Z., Wróbel A.* (red.), System Prawa Administracyjnego, t. 7, Prawo administracyjne materialne, Warszawa 2012
- Hayek von F. A.*, Konstytucja wolności, tłum. *J. Stawiński*, Warszawa 2006
- Herder J. G.*, Rozprawa o pochodzeniu języka, tłum. *B. Płaczowska*, [w:] *J. G. Herder*, Wybór pism, Wrocław 1987
- Hervada J.*, Prawo naturalne. Wprowadzenie, tłum. *A. Dorabalska*, Kraków 2011
- Hładkiewicz W.*, Koncepcja przestrzeni publicznej w teorii krytycznej Jurgena Habermasa, [w:] *J. Hudzik, W. Woźniak* (red.), Sfera publiczna. Kondycja, przejawy, przemiany, Lublin 2006
- Hobbes T.*, Lewiatan czyli materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego, tłum. *Cz. Znamierowski*, Warszawa 2005
- Höffe O.*, O antropologii praw człowieka, [w:] *J. Zajadło* (red.), Antologia tekstów dotyczących praw człowieka. Księga jubileuszowa Rzecznika Praw Obywatelskich, t. 3, Warszawa 2008
- Höffe O.*, Etyka państwa i prawa, tłum. *Cz. Porębski*, Kraków 1992
- Höffe O.*, Sprawiedliwość polityczna. Podstawy krytycznej filozofii prawa i państwa, tłum. *J. Merecki*, Kraków 1999
- Hoły-Luczaj M.*, Antropologia apofatyczna, czyli Plessnerowski homo absconditus, <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1833>
- Ingarden R.*, Człowiek i przyroda, [w:] *R. Ingarden*, Książeczka o człowieku, Kraków 2009
- Ingarden R.*, O naturze ludzkiej, [w:] *R. Ingarden*, Książeczka o człowieku, Kraków 2009
- Ingarden R.*, O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych, tłum. *A. Węgrzecki*, [w:] *R. Ingarden*, Książeczka o człowieku, Kraków 2009
- Ingarden R.*, Studia z teorii poznania, Warszawa 1995
- Ingarden R.*, Wykłady z etyki, Warszawa 1989
- Izdębski H.*, Fundamenty współczesnych państw, Warszawa 2007